

НАУКОВЕ ЖИТТЯ

ТРАНСФОРМАЦІЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ, АНАЛІЗУ ТА КОНТРОЛЮ В УМОВАХ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ВИКЛИКІВ

**(Аналітична записка за матеріалами засідання
міжнародного круглого столу в рамках заходів, приурочених
до 50-річного ювілею та досвіду активної діяльності кафедри обліку і
оподаткування ЗУНУ в освітній та науковій сфері України і світу)**

28 травня 2021 р. в залі засідань Західноукраїнського національного університету (ЗУНУ) відбулося засідання міжнародного круглого столу на тему «Трансформація бухгалтерського обліку, аналізу та контролю в умовах соціально-економічних викликів». Цей захід був приурочений до 50-річного ювілею та досвіду активної діяльності кафедри обліку і оподаткування Західноукраїнського національного університету в освітній та науковій сфері України і світу.

З вітальним словом до учасників міжнародного круглого столу звернувся проректор з наукової роботи Західноукраїнського національного університету, доктор економічних наук, професор Задорожний Зеновій-Михайло Васильович.

Вітальне слово від імені міського голови Тернополя Надала Сергія Віталійовича виголосив начальник управління стратегічного розвитку міста Дейнека Юрій Петрович. За дорученням міського голови він також вручив грамоти і цінні подарунки ветеранам кафедри.

Заступниця начальника управління освіти і науки Тернопільської обласної державної адміністрації (ТОДА) Зварич Ганна Володимирівна також привітала колектив кафедри обліку і оподаткування від обласної адміністрації та вручила грамоти від імені обласного управління освіти і науки.

Від імені адміністрації Західноукраїнського національного університету відзнаки працівникам цієї кафедри вручив проректор з наукової роботи Західноукраїнського національного університету, доктор економічних наук, професор Задорожний Зеновій-Михайло Васильович.

З вітальним словом до своїх підлеглих звернувся також декан факультету фінансів та обліку, кандидат економічних наук, доцент Кізима Андрій Ярославович, а також завідувачі кафедр факультету і суміжних кафедр інших факультетів цього університету.

Презентацію кафедри обліку і оподаткування Західноукраїнського національного університету здійснила виконувачка обов'язків завідувачки кафедри обліку і оподаткування, кандидатка економічних наук, доцентка Починок Наталія Володимирівна.

Презентацію облікових наукових шкіл ЗУНУ провів – проректор з наукової роботи Західноукраїнського національного університету, доктор економічних наук, професор кафедри обліку і оподаткування Задорожний Зеновій-Михайло Васильович. Водночас

вийшла у світ електронна версія колективної монографії «Облікові наукові школи ЗУНУ» обсягом 67 сторінок.

Своїх колег з ювілеєм кафедри обліку і оподаткування Західноукраїнського національного університету привітали:

- Вовчук Наталія Іванівна, кандидат педагогічних наук, повноважна представниця міжнародної професійної організації CIMA (Chartered Institute of Management Accountants) в Україні;

- Куцик Петро Олексійович, ректор Львівського торговельно-економічного університету, доктор економічних наук, професор кафедри обліку, контролю, аналізу та оподаткування, Заслужений діяч науки і техніки України;

- Кіндрацька Любомира Максимівна, докторка економічних наук, професорка, професорка кафедри податкового менеджменту та фінансового моніторингу ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»;

- Пилипенко Любомир Миколайович, доктор економічних наук, доцент, професор кафедри обліку та аналізу, директор інституту адміністрування та післядипломної освіти Національного університету «Львівська політехніка»;

- Мірошник Андрій Леонідович, начальник управління Державної казначейської служби України у Тернопільському районі Тернопільської області;

- Галешук Світлана Михайлівна, PhD (Economics), викладач Паризького Університету Дофіна (Франція);

- Крутова Анжеліка Сергіївна, начальник управління освіти і науки Харківської обласної державної адміністрації, докторка економічних наук, професорка;

- Малюга Наталія Михайлівна, докторка економічних наук, професорка, професорка кафедри бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту Поліського національного університету (м. Житомир);

- Шалімова Наталія Станіславівна, докторка економічних наук, професорка, деканша обліку і фінансів Центральноукраїнського національного технічного університету (м. Кропивницький);

- Нестеренко Оксана Олександрівна, докторка економічних наук, професорка, завідувачка кафедри фінансів і обліку Харківського державного університету харчування і торгівлі;

- Сопко Валерія Василівна, докторка економічних наук, професорка, професорка кафедри обліку та оподаткування Університету банківської справи (м. Львів);

- Бачинський Василь Іванович, кандидат економічних наук, професор, професор кафедри обліку, контролю, аналізу та оподаткування Львівського торговельно-економічного університету;

- Слободян Володимир Дмитрович, кандидат економічних наук, доцент, викладач кафедри обліку і оподаткування Подільського спеціального навчально-реабілітаційного соціально-економічний коледжу (м. Кам'янець-Подільський);

- Малишкін Олександр Іванович, доктор економічних наук, професор, професор кафедри обліку і оподаткування Державного університету інфраструктури та технологій (м. Київ);

• Озеран Володимир Олександрович, кандидат економічних наук, професор, заслужений професор Львівського торговельно-економічного університету, генеральний директор ТОВ «Аудиторська фірма «УкрЗахідАудит»;

• Верига Юстина Андріївна, кандидатка економічних наук, професорка, професорка кафедри обліку і аудиту Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка».

Доповіді на круглому столі «Трансформація бухгалтерського обліку, аналізу та контролю в умовах соціально-економічних викликів» 28 травня 2021 р. виголосили:

• Сембієва Ляззат Миктибеківна, докторка економічних наук, професорка, професорка кафедри «Державний аудит» Євразійського національного університету ім. Л. М. Гумільова (м. Нур-Султан, Республіка Казахстан) на тему «Державний аудит реалізації антикризових заходів в Казахстані». Вона зазначила, що мета державного аудиту – виробити рекомендації для підвищення ефективності управління, що спрямовано на удосконалення і підвищення ефективності діяльності об'єктів аудиту та використання державних коштів і активів держави на основі оцінювання діяльності державних органів та суб'єктів квазідержавного сектору із застосуванням Системи управління ризиками у розвитку економіки або окремих її галузей, а також аналіз ефективності діяльності державних органів. Державний аудит ефективності використання бюджетних коштів, виділених на забезпечення боротьби з коронавірусною інфекцією в Республіці Казахстан за період дії надзвичайного стану і карантинних обмежень, виявив порушення на загальну суму 1 100 793,3 тис. тенге, у тому числі: фінансові порушення, що підлягають відновленню на суму 2 671,9 тис. тенге; неефективне планування бюджетних коштів на суму 991 574,3 тис. тенге; неефективне використання бюджетних коштів на суму 106 537,5 тис. тенге, а також процедурних та системних порушень у сфері ведення бухгалтерського обліку і державних закупівель. Фінансування антикризових заходів у Казахстані здійснюється за трьома напрямками: на забезпечення економічної стабільності та режиму надзвичайного стану; на заходи, що пов'язані зі змінами макроекономічних показників; на підтримку громадян і економіки;

• Куцик Петро Олексійович, ректор Львівського торговельно-економічного університету, доктор економічних наук, професор кафедри обліку, контролю, аналізу та оподаткування, Заслужений діяч науки і техніки України на тему «Стратегічний облік в інформаційному наповненні бізнес-моделі компанії». Він вважає, що основною метою сучасного стратегічного обліку є надання інформації про всі суттєві події, які можуть бути використані у множині моделей ухвалення рішень та максимально реалістичне прогнозування майбутніх подій за даними про зміни у зовнішньому середовищі компанії. Проведені науковцем дослідження інформації про бізнес-моделі виявили наявність щонайменше трьох різних підходів: бізнес-модель як структура взаємозв'язків компанії; бізнес-модель як спосіб створення і фіксації цінності; бізнес-модель як інструмент організаційного дизайну. На думку знаного науковця, бізнес-модель може відображати: відомості про напрямки та види діяльності компанії; види продукції, що виробляє компанія, і ринки, на яких ця продукція збувається; постачальників та покупців; особливості відносин між зацікавленими сторонами компанії тощо;

• Жук Валерій Миколайович, доктор економічних наук, професор, академік НААН, головний науковий співробітник відділу обліку та оподаткування, ННЦ «Інститут аграрної економіки» на тему «До основ української інституціональної теорії бухгалтерського обліку». Він заявив, що в Україні аграрна академічна наука ще у 2009 р. розробила нову теорію, яка базується на понятті «інститут», – інституційну теорію бухгалтерського обліку. Вчений започаткував дискусію з приводу трьох явищ (напрямок) інституціалізації українського бухгалтерського обліку: 1) щодо стану та перспектив зростання неформальної складової українського інституту бухгалтерського обліку; 2) вихід за межі «сервісної» ролі обліку як однієї з функцій управління; 3) участь бухгалтерської спільноти у забезпеченні сталого розвитку та її першооснови – капіталізації національного багатства;

• Бондар Микола Іванович, доктор економічних наук, професор, декан факультету обліку та податкового менеджменту ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» на тему «Сучасні виклики та перспективи розвитку вищої освіти з обліку і оподаткування». Микола Іванович зазначив, що первинним у розвитку спеціальності 071 «Облік і оподаткування» має бути практична діяльність у цій сфері, а далі – освіта, наука. Провідні завдання освіти та науки з обліку та оподаткування такі: визначення окресленої концепції їхнього розвитку; уточнення й обґрунтування функцій і принципів бухгалтерського обліку в управлінні; професійна та наукова етика представників професії, освіти, науки. До основних кроків щодо удосконалення освіти з обліку й оподаткування він відносить: 1) перезавантаження структури і змісту вищої освіти з обліку та оподаткування (відійти від зациклення в подвійному записі); 2) зміна способу мислення представників професії з урахуванням стратегії удосконалення інформаційних показників (абсолютні і змістовні вимірники); 3) впорядкування напрямків наукових досліджень у контексті загальної концепції розвитку спеціальності; 4) посилення інтеграції науки в практичну діяльність (критика буде до того часу, коли буде більш презентабельна роль науки в практиці);

• Шевчук Володимир Олександрович, доктор економічних наук, професор, професор кафедри аудиту та підприємництва Національної академії статистики, обліку та аудиту (м. Київ) на тему «Ноосферна парадигма обліку: «точки опори» і вектори утвердження». Він зазначив, що українству властиве природниче, а не лише політичне бачення господарської (економічної) діяльності. Це передбачає трактування економіки як господарського освоєння сфер живого, неживого й розумного. Видатний український науковець Сергій Подолинський (1850–1891 рр.) був одним із першопрохідців у дослідженні господарського освоєння цих сфер на природничих засадах. Він чи не першим показав на прикладі елементарної школи специфіку сприяння введенню в бюджет людства додаткової сонячної енергії. Тільки природничі засади дають змогу розглядати облік з позицій ноосферного вчення, зокрема як джерело забезпечення модерних суспільств релевантною інформацією. Надійність обліку має забезпечуватись щонайменше трьома «точками опори»: онтологічними, метрологічними і методологічними. Визначальними «точками опори» сучасного обліку є онтологічні засади (першооснови буття). Онтологічні підвалини відкривають можливості нових підходів до вимірювання об'єктів обліку. Сучасне життя залежить від науки, що свідчить про субстанційний зміст цього поняття. Її світоглядне розкриття

поглиблює осягнення суті як самої економіки, так і її змістовного відображення в обліковій теорії та практиці. Новітніми метрологічними засадами нинішнього обліку, як вважає науковець, можуть бути: властива біологічній енергії здатність вимірювати саму себе; бачення вартості як визначального об'єкта вимірювання; розгляд об'єкта обліку з позиції теорії абсолютної додаткової вартості; прийняття людством за еталон вартості 1 т чи 1 ц зерна. Новітні методологічні засади обліку мають формуватись на основі балансового узагальнення щодо суспільства загалом, так і окремих господарств. Верифікація цих моделей за допомогою класичної типології змін у балансі засвідчує прийнятність їхнього застосування на макро- та мікроекономічному рівнях. Пропоноване Володимиром Олександровичем концептуальне окреслення новітньої парадигми обліку ґрунтується на побудові онтологічних, метрологічних і методологічних засад, що забезпечують прикладному економічному знанню статус рятівного;

- Знак Ніколас, CPA, CA, фінансовий спеціаліст, Альбертський енергетичний регулятор (м. Калгарі, Канада) і Гуменна-Дерій Марія Василівна, кандидатка економічних наук, докторантка кафедри обліку і оподаткування Західноукраїнського національного університету на тему «Вплив інтелектуальних здібностей бухгалтера на формування матеріально-технічних та фінансових ресурсів». Доповідачі зазначили, що в українській практиці інтелектуальні здібності бухгалтера досі не оцінені на належному рівні. Оцінка якості його інтелектуальних здібностей нині визначається через заробітну плату, проте заробітну плату бухгалтера все ще розглядають з точки зору пасиву. Виникає питання: чому таку зарплату не можна розглядати також з точки зору інвестицій, адже бухгалтер, який вкладає свої знання у розвиток та прибуток підприємства, до певної міри інвестує їх у це підприємство. А незадоволений своєю винагородою та заляканий бухгалтер схильний до корупційних дій. З іншого боку, фальсифікації серед бухгалтерів високорозвинених країн трапляються рідко, тому що у них бухгалтер має стабільну заробітну плату, а також винагороди за якісне виконання роботи. Звісно, рівень середньомісячної зарплати залежить від кваліфікації бухгалтера та регіону проживання. Середньомісячна заробітна плата бухгалтера в Україні становить 453,16 дол. (тобто 10 332 грн, а курс канадського долара, за даними НБУ, станом на 24.05.2021 р. становив 22,80 грн). У Канаді цей показник, відповідно, становить 4875 канад. дол. Якщо порівняти середньомісячну заробітну плату бухгалтерів високорозвинених регіонів Канади та України, то цей показник у регіонах Канади вищий за регіони України у понад 10 разів. Щодо вміння бухгалтера управляти матеріальними, технічними та фінансовими ресурсами, то тут також є нові завдання. Так, з появою альтернативних матеріальних і технічних ресурсів виникає потреба в нових підходах щодо їх відображення на чинних чи нових субрахунках та аналітичних рахунках бухгалтерського обліку. Їхня оцінка також може містити певні особливості, оскільки в процесі використання матеріальних і технічних ресурсів можуть виникати непередбачувані обставини. Така ситуація призведе до використання додаткових бухгалтерських документів чи виникнення внутрішніх управлінських звітів. Інтелектуальні здібності бухгалтера потрібно вдосконалювати через постійне навчання. Проте бухгалтер не робот, а тому потрібно враховувати його психологічний стан, давати йому змогу добре відпочивати і захочувати через

преміювання та збільшення розміру заробітної плати, якщо його вміння управляти матеріально-технічними та фінансовими ресурсами збільшують рівень прибутковості підприємства;

• Панков Дмитро Олексійович, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри Білоруського державного економічного університету, головний редактор наукового фахового видання «Бухгалтерский учет и анализ», категорія «Б» (м. Мінськ, Республіка Білорусь) та Матюш Ігор Вікторович, старший викладач кафедри обліку, фінансів, логістики і менеджменту Закладу освіти «Полоцький державний університет» (Республіка Білорусь) на тему «Методологічні принципи бухгалтерського аналізу ефективності модернізації підприємства». Доповідачі стверджували, що для цілей аналізу модернізаційного бізнес-процесу капітал як сукупність ресурсів необхідно характеризувати з двох боків: 1-ий – напрямків його вкладення (об'єкти модернізації) та 2-ий – джерел походження (джерел фінансування модернізації). Оскільки бухгалтерський аналіз інтегрує у собі елементи бухгалтерського обліку та економічного аналізу, то його метод можна охарактеризувати як комплікативний щодо методів названих наукових напрямків. Кругообіг капіталу при модернізації охоплює п'ять послідовних стадій: фінансування, постачання, виробництво, збут, перерозподіл фінансових ресурсів. Відповідно, на основі проведеного дослідження особливостей кругообігу засобів у процесі модернізації підприємства доцільно виокремити такі методичні принципи застосування бухгалтерського аналізу, які необхідно закласти в організацію бухгалтерського обліку як провідного інформаційного джерела: 1) принцип чіткого розмежування фінансових відносин організації за стадіями кругообігу засобів у рамках здійснення модернізації, що ґрунтується на відстеженні грошових потоків; 2) принцип взаємозалежності активів, зобов'язань, капіталу, доходів та витрат, що ґрунтується на використанні бухгалтерської формули: Активи (А) = Зобов'язання (З) + Власний капітал (К) + Доходи (Д) – Витрати (В), що є основою складання основних форм бухгалтерської звітності; 3) принцип абстрагування господарських операцій декількох модернізаційних проектів один від інших у бухгалтерському обліку, що ґрунтується на запровадженні особливої аналітичної ознаки в систему робочого плану рахунків; 4) принцип інформаційної ідентифікації та маркування господарських операцій, що зумовлені проведенням модернізації підприємства, загалом сукупності господарських операцій, що здійснюються в рамках усіх видів діяльності. Цей принцип базується на деталізації облікової інформації за аналітичною ознакою. Застосування пропонованих принципів у процесі організації бухгалтерському обліку і формування облікової інформації про модернізаційний бізнес-процес дасть змогу розробити методику бухгалтерського аналізу модернізації підприємства, що ґрунтується на концепціях підтримки капіталу та сприяє проведенню якісного аналізу ефективності проектів, ухваленню стратегічно значимих рішень про джерела й умови фінансування реальних інвестицій, розподіл і перерозподіл чистих доходів, отриманих від модернізації;

• Легенчук Сергій Федорович, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри інформаційних систем в управлінні та обліку Державного університету «Житомирська політехніка» на тему «Тенденції розвитку корпоративної звітності в умовах економічних змін». Він зазначив, що нині виникла об'єктивна необхідність

розроблення нової, більш розширеної моделі корпоративного звітування, яка забезпечувала б інформування внутрішніх та зовнішніх стейкхолдерів про основні фактори створення вартості, вплив діяльності підприємства на його соціальне і навколишнє середовище. Наукові дослідження у сфері обліку та оподаткування потребують проведення синтезу з метою посилення наукового статусу бухгалтерського обліку і встановлення довіри до нього як окремого соціально-економічного інституту з боку членів суспільства.

Ці доповіді та їхнє обговорення відбувалось на двох панельних дискусіях:

1. Вплив економічних дисбалансів на трансформацію обліку, аналізу та контролю.

2. Удосконалення обліку, аналізу та контролю в умовах пандемічних, екологічних, гібридних та інших соціальних викликів.

Після цього було ухвалено резолюцію за результатами круглого столу.

Загалом у роботі міжнародного круглого столу на тему «Трансформація бухгалтерського обліку, аналізу та контролю в умовах соціально-економічних викликів», що був приурочений 50-річному ювілею та досвіду активної діяльності кафедри обліку і оподаткування Західноукраїнського національного університету в освітній та науковій сфері України і світу, взяли участь двісті осіб, у тому числі понад 60 докторів економічних наук, професорів та майже сто кандидатів економічних наук, доцентів із 46 вищих навчальних закладів, підприємств, організацій України, США, Канади, Франції, Білорусі, Казахстану.

Багато учасників міжнародного круглого столу на тему «Трансформація бухгалтерського обліку, аналізу та контролю в умовах соціально-економічних викликів» оцінили цей захід на найвищу оцінку і побажали колективу кафедри обліку й оподаткування Західноукраїнського національного університету нових здобутків та успіхів у науковій і навчально-методичній роботі.

Аналітичну записку підготували:

Зеновій-Михайло ЗАДОРЖНИЙ д. е. н., професор, проректор з наукової роботи, професор кафедри обліку і оподаткування, Західноукраїнський національний університет.

Наталія ПОЧИНОК к. е. н., доцент, завідувач кафедри обліку і оподаткування, Західноукраїнський національний університет.

Василь ДЕРІЙ д. е. н., професор, професор кафедри обліку і оподаткування, Західноукраїнський національний університет.

Володимир МУРАВСЬКИЙ д. е. н., доцент, професор кафедри обліку і оподаткування, Західноукраїнський національний університет.

Володимир ФАРІОН к. е. н., доцент, доцент кафедри обліку і оподаткування, Західноукраїнський національний університет.

Статтю отримано 29 липня 2021 р.

Article received July 29, 2021.